

Батлав.....

УЛСЫН ШАЛГАЛТ - 2018

МОНГОЛ ХЭЛ-12

Аймаг / дүүрэг:

Сум

Сургууль:

Анги: Бүлэг:

Овог:

Нэр:

САНАМЖ, ЗӨВЛӨГӨӨ

- Шалгалт 80 минут үргэлжилнэ.
- Шалгалтын материал хоёр хэсэгтэй ба нэгдүгээр хэсэг нь унших чадвар сорьсон, хоёрдугаар хэсэг нь бичих чадвар сорьсон задгай хэлбэрийн даалгавраас бүрдэнэ.
- Даалгавар бүрийн хариултыг өгөгдсөн сул зайд бичиж тэмдэглэнэ.

Сая хүнийг нэгтгэсэн хобби

Найман цаг. Бүрхэг хэдий ч сэвэлзэх салхигүй, сайхан өдөр байлаа. Болзсон ёсоор Монголын шувуу ажиглагчдын клубийн залуустай уулзаж, 22-ын товчооны урд байдаг Ногоон нуурыг зорив. Шувуу ажиглагчдын тухай сонсож байснаас өөрөө явсан нь үгүй билээ. Сэтгэл хөдөлгөх шувуудыг өдөржин ширтэн суухын учрыг олохоор явж байна.

Найм гучийн үед Ногоон нууранд ирлээ. Машинаас буухад хачин муухай үнэр хамар цоргив. Энэ бол нуурын үнэр аж. Ногоон нуурыг манайхан өмхий нуур гэдгээр нь сайн мэднэ. Олон жилийн өмнө хотын цэвэрлэх байгууламжийн цэвэршүүлсэн уснаас үүссэн нуур юм. Ногоон нуур шувуу ажиглаж болох хамгийн ойрхон цэг аж. Үүнээс өөр газар шувуу ажиглая гэвэл хамгийн багадаа 100 орчим километр зам туулах шаардлагатай юм байна. Хотод ойрхон, тэгээд олон зүйлийн шувуудтай учраас хэчнээн эвгүй үнэртэй ч шувуу ажиглагчид цааргалалгүй ирдэг гэнэ. Гадаадын жуулчид ч энд ирж шувуу хардаг талаар Монголын шувуу ажиглагчдын клубийн зохицуулагч П. Ганхуяг ярив.

Нуурын ойролцоох төмөр замын гарам дээр залуус телескоп буюу яндан дурангуудаа зоолоо. Шувуу ажиглах аялалд явахад хамгийн чухал зүйл нь дуран. Яндан дуранг тал газрын шувуудыг ажиглахад ашигладаг юм байна. Харин ойн шувуудыг ажиглахад хоёр нүдний дуран хэрэглэдэг. Учир нь тэд модны үзүүрээр дүүлэн нисдэг учраас телескопоор ажиглах боломжгүй.

Шувууд дуулалдаж байна. Тэдний дуу сэтгэл хөдөлгөж орхив. Шувуудын дуунд мансуурч орхив уу, өмхий үнэрт дассан ч юм уу, ямартаа ч эвгүй үнэр үнэртэхээ болилоо. Яндан дурангаар нуурын зүг харвал улаан шаргал зүстэй хоёр шувуу сэлж байх юм. Тэдний толгойн хэсэг нь биеэсээ нэлээд цайвар шаргал аж. Нэгнийх нь хүзүү нарийхан хар зураастай байв. Энэ бол хос хондон ангир юм. Нарийн хар хүзүүтэй нь эр гэнэ. Цааш харвал ногоон толгой, бор хүзүүтэй зэрлэг нугас сэлж харагдав. Түүний цаад талд алаг зүстэй, халбага шиг хошуутай таван тооны халбаган нугас байлаа. Энэ мэтчилэн гурван цаг гаруй хугацаанд анхидал ангир, хондон ангир, зэрлэг нугас, ногоохон нугас, отгот шунгуур, халтар шунгуур, халзан түнжүүр, гээгт нугас, халбага нугас, зээрд нугас, цагаан хөмсөг нугас, алаг ээтэн, эгэл хилэн жигүүр, хөх дэглий, хошуу галуу, элсэг, улаан хөлт хөгчүү зэрэг 30 гаруй зүйлийн шувуу харсан.

Бид нуурынхаа урдуур тойрч ойрхон эргэлдэх сохор элээнүүдийг ажиглаж байлаа. Гэтэл нэг зүйлийн шонхор маш өндөр нисэж байв. “Бид үнэхээр азтай юм. Эгэл шонхор байна” хэмээн Г.Амархүү хэллээ. Эгэл шонхор нь усны шувууд, ялангуяа нугасаар хооллодог аж. Олзоо барихдаа маш өндрөөс шунгаж, цээжээрээ мөргөн унагаж агнадаг гайхалтай анчин шувуу юм байна. Нүүдлийн үедээ манай орны нутгаар дайран өнгөрдөг бөгөөд ОХУ-ын хойд хэсэгт үрждэг аж. Дэлхий хамгийн түгээмэл шонхруудын нэг. Гэхдээ манай оронд зөвхөн нүүдлийн үедээ үзэгддэг энэ шувууг харна гэдэг том аз гэнэ. Эгэл шонхор бидний дээгүүр хоёр удаа эргэлдээд баруун зүг нисэн одсон.

Шувуу ажиглагчид харсан шувуудаа нэг бүрчлэн бүртгэж байлаа. Тэдний бүртгэснээр энд 34 зүйлийн 300 гаруй шувууд байв. Биднийг Ногоон нуураас хөдлөх гэж байх үед шувуу ажиглагч хоёр хүн ирлээ. Тэд манай шувуу ажиглагчидтай эртний танилууд бололтой. “Эдгээр хүмүүсийг Брайн, Роберт гэдэг. Манайд олон жил шувуу дурандаж байгаа. Бид хамтдаа энэ нууранд байнга ирдэг” хэмээн Монголын шувуу ажиглагчдын клубийн гишүүн Г. Амархүү ярив.

Буцах замдаа Монголын шувуу ажиглагчдын клубийн зохицуулагч П. Ганхуягтай ярилцсан юм. “Манай хотод хэдэн зүйлийн шувуу байдаг вэ?” гэвэл “Хүн бүр л тагтаа, болжмор, хэрээ, шаазгай гэж хариулна байх. Гэтэл манайд жилийн аль ч улиралд дээрх суурин шувуудаас гадна өөр олон зүйл амьдардаг. Гадаадын иргэд амьдарч байгаа хотоосоо гадна өөр олон зүйлийн шувуудыг сайн мэддэг. Учир нь тэд багаасаа л байгаль орчноо таньж мэдэх, ялангуяа шувуудыг ажиглахад амралтын цагаа зориулсаар бүр хобби болгон хөгжүүлсэн байдаг. Энэ хобби нь олон талын ач холбогдолтой. Таашаал аваад зогсохгүй, шувуудаар дамжин байгаль хамгаалах сэтгэлгээ нь өсдөг. Дэлхийн олон оронд шувуу ажиглах клубүүд байдаг бөгөөд зарим нь нэг сая хүртэл гишүүнтэй. Шувуу ажиглах аялал зуу гаруй жилийн түүхтэй. Харин манай улсад төдийлөн сайн хөгжөөгүй бөгөөд сүүлийн үед л хөгжиж байна” гэв.

Д. Дайрийжав

НЭГДҮГЭЭР ХЭСЭГ. УНШИХ ЧАДВАР СОРЬСОН ДААЛГАВАР

Эхийг задлан шинжлэх даалгавар.

[25 оноо]

1. Эхээс цаг хугацаа заасан утгатай үг 4-ийг олж бичээд илэрхийлж буй утгыг нь тайлбарлаарай.

[8 оноо]

Жишээлбэл:

Найман цаг- Тодорхой цаг заасан утгатай. Сэтгүүлч Монголын шувуу ажиглагчдын клубын залуустай уулзаж, Ногоон нуурыг зорьсон ажлыг эхэлсэн цаг хугацаа

-
-
-
-

2. Эдгээрийн учир шалтгааныг нь тайлбарлаарай. [5 оноо]

- Шувуу ажиглагчид Ногоон нуурт очдогийн учир

.....

- “Ногоон нуурын өмхий үнэртэхээ болилоо” гэсний учир

.....

- “Халбага нугас” гэж нэрлэсний учир

.....

- “Эгэл шонхор” хэмээх шувуу энд үзэгдсэний учир

.....

- Хотод ойрхон, тэгээд олон зүйлийн шувуудтай учраас хэчнээн эвгүй үнэртэй ч шувуу ажиглагчид цааргалалгүй ирдгийн учир

.....

3. “Сэтгэл хөдөлгөх” гэсэн хэлцийн утгыг /4, 18 мөрт байгаа/ тайлбарлаарай.

[2 оноо]

.....

4. Асуултад жишээ баримтаар нотлон хариулаарай.

[5 оноо]

- Гадаадын жуулчид ч энд ирж шувуу хардаг талаар Монголын шувуу ажиглагчдын клубийн зохицуулагч П. Ганхуяг ярив.” гэснийг батлах ямар жишээ баримт байгааг эхээс олж бичнэ үү?

.....

- “Гурван цаг гаруй хугацаанд анхидал ангир, хондон ангир, зэрлэг нугас, ногоохон нугас, отгот шунгуур, халтар улаан хөлт хөгчүү зэрэг 30 гаруй зүйлийн шувуу харсан” гэдгийг ямар жишээ баримтаар баталж болохыг эхээс олж бичнэ үү?

Засагч багш нарт зориулав

Даалгаврын дугаар	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Авбал зохих оноо	8	5	2	5	5	5	3	3	2	2	3	2	3	2
Авсан оноо														
Шалгагч багшийн нэр /Овог нэрийг бүтнээр бичнэ/														
Баталгаажуулсан улсын шалгалтын комисс														